

<https://helda.helsinki.fi>

pö L u k a a e n k a n u h o

Kangaspuro, Markku

2020-12

pö Kangaspuro , M 2020 , ' L u k a a e n k a n u h o ' , Idäntutkimus , Vuosikerta .
34-35 . <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.101987>

<http://hdl.handle.net/10138/326086>

<https://doi.org/10.33345/idantutkimus.101987>

unspecified

submittedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Lukašenkan uho

Valko-Venäjällä 26 vallassa olleen presidentin Aljaksandr Lukašenkan uho ei ole jäänyt vain verbaaliselle tasolle. Toisin kuin aiemmin, hänen hallintonsa ei ole kuitenkaan kyennyt nujertamaan edes laajamittaisella väkivallalla vaaliväärennöstä vastaan rauhanomaisesti mieltään osoittanutta oppositiotia. Tyytymättömyys väkivaltaiseen populistis-autoritaariseen hallintoon sai maljan vuotamaan yli äyräidensä.

Kansanjoukkojen paine on ollut niin suuri ja väkivallan käyttäminen mielenosoittajia vastaan niin brutaalia, että jos Lukašenkalla olikin joidenkin arvioiden mukaan vielä yhden kansan osan keskuudessa kannatusta, on hänen legitimizeettinsä viimeistään nyt romahtanut. Sen Lukašenka tietää itsekkin. Ei 80 prosentin ääniosuudella valitun presidentin tarvitse uhota helikopterissa rynnäkkökiväärin kanssa äänestäjäkuntaansa tähyilemässä, vanhoa virkavalaa kansalaisilta salaa ja väittää käyvänsä dialogia maan tulevaisuudesta opposition johtajien kanssa turvallisuuspoliisin vankilassa, jonne on heidät teljennyt.

Lukašenkan hallinto tuntuu olevan täysin vieraantunut todellisuudesta. Koronaan presidentin vastaus oli vodka ja pelloilla työskentely, joka sai kansalaiset organisoitumaan itse pandemian vastaisiin toimiin terveytensä suojelemiseksi. Ihmisten kasvaneeseen tyytymättömyyteen ja laskeviin gallup-lukemiin annettu vastaus taas oli kilpailevien ehdokkaiden vangitseminen ja räikeä vaaliväärennös.

Lukašenka politiikka on muistuttanut absurdia näytelmää. Kun Valko-Venäjän vanhaa punaraitalippua ja kansallistunnetta hyödyntävä oppositio voimistui, Lukašenka väitti sen olevan lännen masinoima. Kun tämä ei tuottanut tulosta, hän yritti asemoida itsensä Valko-Venäjän itsenäisyyden puolustajaksi ja otti käyttöönsä Venäjän vastaisuuden syyttämällä sitä opposition toiminnan lietsomisesta ja vallankaappauksen valmistelusta. Tämä huipentui monia omituisuuksia sisältäneeseen ”paljastukseen” vallankaappauksen valmistelleiden venäläisten palkkasotilaiden pidättämisestä. Ainoa seuraus näistä äkkikäänteistä oli Lukašenkan vähäisenkin poliittisen pääoman hupeneminen. Hän ajoi itsensä täydellisesti poliittiseen umpikujaan, jonka jälkeen vallassa pysymisen viimeiseksi keinoksi jäi väkivalta.

Tuloksena oli heikko ja Venäjästä entistäkin enemmän riippuvainen hallitsija. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Putin voi sanella mielensä mukaan ehtojaan Lukašenkalle. Vaikka valkovenäläisten suhtautuminen Venäjään on ollut tähän asti pääosin myönteinen, se ei tarkoita sitä, että kansa olisi valmis luopumaan itsenäisyydestään. Myös Lukašenka tietää tämän hyvin, minkä vuoksi hänen politiikkansa keskeinen elementti on ollut esiintyä itsenäisen Valko-Venäjän takuumiehenä. Siksi myös Venäjän ja Valko-Venäjän unionisopimuksen toteuttamisen kovin voimallinen edistäminen olisi riskialtis hanke. Jos valkovenäläiset näkevät Venäjän vaatimusten heikentävän heidän itsenäisyyttään, siitä voi seurata hallitsevan eliitin rakoilu ja demokratiavaatimusten mobilisoiman liikkeen muuntuminen Venäjän vastaiseksi taisteluksi itsenäisyyden puolesta. Tämä mahdollisuus antaa ajattelemisen aihetta myös Kremlille.

Venäjä on yrittänyt tasapainoilla Lukašenkan tukemisen ja sen välillä, ettei se leimautuisi osapuoleksi Lukašenkan ja opposition kamppailussa. Vaikka Lukašenka on osoittautunut epäluotettavaksi kumppaniksi Venäjälle, sillä ei ole ollut toistaiseksi näköpiirissä vaihtoehtoa hänelle. Lukašenka on puolestaan ajautunut Venäjän suhteen ahtaampaan rakoon kuin koskaan

aiemmin, mikä tarjoaa Venäjälle tilaisuuden vahvistaa vaikutusvaltansa Valko-Venäjällä. Lukašenkan liikkumatilaa kaventaa myös se, että hänellä ei ole enää takavuosien tapaan mahdollisuutta peluuttaa länttä ja Venäjää vastakkain.

Venäjä hyödyntää taatusti tilanteen parhaan kykynsä mukaan. Sillä voisi olettaa olevan halua edetä ainakin sotilaspolitiikan ja puolustusyhteistyön alalla. Venäjällä on Valko-Venäjällä strategiseen ohjuspuolustusjärjestelmään kuuluva tutkatukikohta ja neuvostoajoilta periytyvää aseeteollisuuden yhteistyötä. Valko-Venäjä on myös yksi Venäjän johtaman Kollektiivisen turvallisuussopimuksen järjestön kuudesta jäsenmaasta. Organisaation merkitys on tähän asti rajoittunut lähinnä Keski-Aasian entisten neuvostotasavaltojen vakauttamiseen Venäjän armeijan voimin siksi, että Lukašenka on pidättynyt sen sotaharjoituksista ja pääosin myös muusta toiminnasta.

Jos Valko-Venäjä ja Venäjä etenisivät tiiviimpään sotilaalliseen liittoutumiseen esimerkiksi Unionisopimuksen puitteissa, kytkeytyisi Valko-Venäjä myös tiiviimmin osaksi Venäjän ja Naton sotilaallista vastakkainasettelua. Venäjä saattaisi ryhtyä tavoittelemaan nyt aiempaa päättäväisemmin Valko-Venäjältä lentotukikohtia, joiden hankkimista se on aiemmin havitellut. Tosin sotilastukikohdan perustaminen Valko-Venäjälle saattaisi olla juuri sellainen signaali, joka aiheuttaisi vastareaktion sekä opposition että lännen piirissä ja vaikuttaisi yleiseen mielipiteeseen Venäjästä. Tämä voi olla omiaan hillitsemään Venäjää, mikä mahdollisesti antaa myös nurkkaan ajetulle Lukašenkalle jonkinlaisen neuvotteluvaran.

Kremlissä Valko-Venäjän kehitystä seurataan epäilemättä myös huolestuneena. Lukašenkan syrjäyttäminen joukkoprotestien voimalla on Putinin hallinnon kammoama esimerkki. Venäjä ei halua nähdä itselleen kaikkein läheisimmällä Valko-Venäjällä tällaista vallanvaihtoa, joka voisi toimia myös rohkaisevana esimerkkinä sen omille kansalaisille siitä, miten vaaliväärennyksin valtansa säilyttämään pyrkivästä autoritaarisesta hallitsijasta päästään eroon. Venäjä käyttää epäilemättä Lukašenkan heikkouden hyväkseen maksimoidakseen etunsa samalla kuin sen tavoitteena on turvata intressinsä ennen pitkää tulevassa vallan vaihdoksessa. Emme vielä tiedä onko Lukašenkan ilmoittama perustuslain uudistamisen valmistelu vain ajan peluuta vai myös pyrkimys hallittuun vallansiirtoon sopivalle seuraajalle.

Selvää on, että Venäjän tavoitteena on estää hallitsematon vallanvaihdos, ja siksi sekä Kazakstanissa että Venäjällä jo toteutettu perustuslain uudistamisen malli sopisi hyvin suunnitelmaan ratkaista ongelma myös Valko-Venäjällä. Voi myös olla, että niin kauan kuin Lukašenkan ja opposition kamppailu pysyy maan sisäisenä kysymyksenä, Venäjä välttää sen vahvempaa sekaantumista tapahtumiin kuin mihin se on jo tähän mennessä ryhtynyt. Jos kriisi siirtyy geopolitiikan alueelle, se veisi sen uudelle tasolle. Juuri tämä on ollut myös Lukašenkan pyrkimys, kun hän on syytänyt ilmoille väitteitä Naton uhasta yrittäessään vetää Venäjä vahvemmin tuekseen.

Markku Kangaspuro on Aleksanteri-instituutin johtaja, joka on Venäjään, historiaan, historian poliittiseen käyttöön, nationalismiin ja identiteettipoliittikkaan perehtynyt tutkija.